

Rafał Dmowski

Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach

Kapituły diecezji podlaskiej w latach 1918-1939

W niniejszym artykule omówiono działalność dwóch kapituł istniejących w okresie międzywojennym w diecezji podlaskiej: katedralnej i kolegiackiej.

Kilka słów wyjaśnienia wymaga stosowana w artykule nazwa diecezji. Omawiana diecezja, na mocy bulli „Ex imposita nobis”, wydanej 30 czerwca 1818 r. przez papieża Piusa VII¹, od siedziby stolicy biskupiej, otrzymała nazwę „Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej”. Nazwa ta obowiązywała do kasaty diecezji w 1867 r. 24 września 1918 r. papież Benedykt XV, bullą „Commissum humilitati nostrae”, wskrzesił diecezję janowską czyli podlaską². 25 stycznia 1924 r. papież Pius XI bullą „Pro recto et utili dioecesis regimine” przeniósł stolicę diecezji z Janowa Podlaskiego do Siedlec³, nie zmieniając jednak nazwy diecezji. Nota bene papież zatwierdził tylko stan, który istniał już 23 sierpnia 1921 r., kiedy to biskup Henryk Przeździecki przeniósł do tego miasta swoją siedzibę i siedzibę kurii diecezjalnej⁴. Do zmiany nazwy na „Diecezja Siedlecka czyli Podlaska” doszło dopiero na mocy bulli „Vixdum Poloniae unitas” z 28 października 1925 r., w której ustanowiono nowe granice diecezji w Polsce⁵. Nazwę diecezji janowskiej czyli podlaskiej (1818–1867, 1918–1925) i od 1925 r. do 1992 r. diecezji siedleckiej czyli podlaskiej w niniejszej pracy skrócono, pisząc diecezja podlaska lub zamiennie diecezja siedlecka.

Kapituła katedralna w Janowie Podlaskim istniała w latach 1918-1924, natomiast jej następczyni kapituła katedralna w Siedlcach, po przeniesieniu w 1924 r. stolicy diecezji do Siedlec istnieje do dziś. Kapituła kolegiacka w Janowie Podlaskim powstała 20 lutego 1924 r. na mocy dekretu papieża Piusa XI⁶, natomiast dekret wykonawczy biskupa nosi datę 29 kwietnia 1924 r.⁷

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., kapituła katedralna służy biskupowi gło-

1 Tekst bulli w: O. Beiersdorf, *Papiestwo wobec sprawy polskiej. Wybór źródeł*, Wrocław 1960, s. 271–283.

2 *Commissum humilitati Nostrae* z 24 września 1918 r., „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” (dalej „WDP”), 1918–1919, nr 2, s. 7–8.

3 *Pro recto et utili* z 25 stycznia 1924 r., „WDP”, 1924, nr 6–7, s. 92–93.

4 *Przeniesienie Zarządu Diecezjalnego*, „WDP”, 1921, nr 8–10, s. 135.

5 *Vixdum Poloniae unitas* z 28 października 1925 r., „WDP”, 1925, nr 10–12, s. 254–260.

6 *Breve Apostolicum*, nr 249, [w:] *Capitulum Ignis Conlegiata Janoviensis*, Siedlce 1925, s. 3–4.

7 *Dekret wykonawczy nr 1730/24 bp. Przeździeckiego z 29 kwietnia 1924 r.*, [w:] *Capitulum Ignis Conlegiata Janoviensis*, Siedlce 1925, s. 5–8.

sem doradczym w zarządzaniu diecezją⁸. Zarówno w źródłach i opracowaniach nazywa się ją również senatem biskupim. Dzieje się tak dlatego, iż zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, w nielicznych przypadkach biskup musi uzyskać opinię kapituły o zmianach, jakie chce dokonać w strukturze diecezji⁹. Biskup zasięga opinii kapituły m. in. przy zmianach granic poszczególnych parafii, tworzeniu nowych parafii, przy nominacjach na stanowiska w różnych instytucjach diecezjalnych, itp. Przynależność do kapituły była wyrazem uznania dla wcześniejszej działalności poszczególnych księży. Powodem nominacji kanonickich były: praca duszpasterska i społeczna, wzorowe życie, pomoc materialna dla diecezji, praca profesorska i wychowawcza oraz budowa świątyń. Trudno się więc dziwić, że uzyskanie członkostwa w kapitule było traktowane przez duchowieństwo jako znaczący awans w hierarchii kościelnej.

Kanonicy dzielili się na: gremialnych [właściwych, rzeczywistych – przyp. RD], których uprawnienia były określone statutem zatwierdzonym przez biskupa oraz honorowych, mających jedynie prawo do używania stroju kanonickiego. Statuty kapitulne szczegółowo określały m. in. zasady ubioru kanoników, którego używali podczas szczególnie ważnych uroczystości kościelnych, zwłaszcza tych z udziałem biskupa.

Rola kapituły, zgodnie z przepisami KPK z 1917 r. wzrastała w okresie wakatu na stanowisku ordynariusza. Po śmierci biskupa ordynariusza miała ona prawo wyboru wikariusza kapitulnego, jako tymczasowego zarządcy diecezji do czasu mianowania biskupa ordynariusza przez Stolicę Apostolską.

Przy pisaniu wykorzystano wymienioną w przypisach dostępną literaturę przedmiotu¹⁰, w tym własne ustalenia badawcze autora¹¹ oraz akta archiwalne zgromadzone w Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach¹².

Autor dziękuje ks. mgr. lic. Bernardowi Błońskiemu – dyrektorowi Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach oraz ks. mgr. Henrykowi Skorodziukowi i s. mgr. Hannie Redzik z tegoż archiwum za udostępnienie niniejszych akt i wszelką pomoc podczas prowadzenia kwerendy źródłowej.

24 września 1918 r. papież Benedykt XV bullą „*Commissum humilitati nostrae*”, wskrzesił Diecezję Podlaską¹³ i prekonizował Henryka Przeździeckiego na biskupstwo podlaskie¹⁴

⁸ Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r., [dalej: KPK – przyp. RD], kan. 391 i następane.

⁹ KPK, kan. 1532 § 3, 1541 § 2. i n.

¹⁰ O działalności Kapituły: katedralnej i kolegiackiej pisał m. in. P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818–1968). Przyczynki i materiały do dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce 1971, s. 131–140, charakteryzując przede wszystkim dzieje XIX-wiecznych kapituł istniejących do kasaty diecezji w 1867 r. Natomiast uposażenie kapituł w dwudziestolecie międzywojennym omówił L. Balicki, *Dzieje gospodarcze diecezji siedleckiej 1918–1939*, Lublin 1991, s. 49–55, 57–63.

¹¹ Niniejszy tekst powstał przede wszystkim na bazie ustaleń autora zawartych w obronionej w 2006 r. dysertacji doktorskiej *Diecezja podlaska w latach 1918–1939. Struktura i zarząd diecezją*, Siedlce 2006 oraz powstałej na bazie doktoratu publikacji *Unitis Viribus. Diecezja podlaska w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2012 [w druku].

¹² Należy zaznaczyć, iż mimo podobnie brzmiących nazw są to akta wytworzone przez dwie instytucje. Akta Ogólne, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, to poszyt dokumentów prowadzony dla kapituły katedralnej przez Kurię Diecezjalną. W jego skład wchodzi m. in. dekryty biskupa, pisma od członków Kapituły do Kurii, korespondencja Kurii z kanonikami, odpisy protokołów sesji kapitulnych itp. Natomiast zbiór: Akta Kapituły Katedralnej, mimo podobnie brzmiącej nazwy i zawartości wytworzony został przez kapitułę katedralną. Nie posiada sygnatury i paginacji kart i jako własność kapitulna jest jedynie przechowywany w Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach.

¹³ *Commissum humilitati Nostrae* z 24 września 1918 r., „WDP”, 1919, nr 2, s. 7–8.

¹⁴ Szerzej o biskupie Henryku Przeździeckim m. in. w: J. R[yster]. *J E ks. dr Henryk Przeździecki biskup podlaski*,

a bp. Mariana Fulmana na lubelskie¹⁵. Diecezję podlaską trzeba było odbudować od podstaw, gdyż 22 maja 1867 r. diecezja janowska czyli podlaska wraz z: kapitułami, konsystorzem i seminarium duchownym została na mocy ukazu cara Aleksandra II zlikwidowana, a jej terytorium przyłączono do diecezji lubelskiej¹⁶.

17 października 1867 r. Kongregacja dla Nadzwyczajnych Spraw Kościoła wydała „Decreto a gubernio Russico”, na mocy którego biskup lubelski obejmował zarząd zniesionej diecezji podlaskiej, z zaznaczeniem jednak: „na tak długo dokąd biskup podlaski nie będzie mógł przejąć osobiście rządów w diecezji”¹⁷. Na mocy decyzji kolejnych papieży tereny skasowanej diecezji podlaskiej były zarządzane przez administratorów i biskupów diecezji lubelskiej. Biskupi lubelscy, powołując się na brak Kapituły Katedralnej Podlaskiej, która mogłaby w myśl prawa kanonicznego wybrać wikariusza kapitulnego, zwracali się każdorazowo po zmianie biskupa do arcybiskupa metropolity warszawskiego i od niego otrzymywali nominację na administratorów diecezji podlaskiej¹⁸. Dopiero 30 grudnia 1889 r. papież połączył kanonicznie diecezję podlaską z diecezją lubelską¹⁹. Sytuacja taka trwała do I wojny światowej.

Biskup Henryk Przeździecki rządy diecezją objął 30 listopada 1918 r.²⁰, zaś ingres do prokatedry w Siedlcach [wówczas kościół pw. Najświętszej Maryi Panny – obecna katedra – przyp. RD] odbył się 1 grudnia 1918 r.²¹, a ingres do katedry janowskiej odbył 5 stycznia 1919 r.²²

„WDP”, 1918, nr 1, s. 3; B. Błoński, *Biskup Henryk Przeździecki – pierwszy ordynariusz wskrzeszonej diecezji siedleckiej, czyli podlaskiej (zarys działalności biskupa w 50 rocznicę jego śmierci)*, „WDP”, 1989, nr 4–5, s. 156–163; F. Stopniak, *Przeździecki Henryk Ignacy*, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, K–P, Lublin 1994, s. 213 i n.; R. Dmowski, *Biskup ordynariusz podlaski Henryk Przeździecki (1873–1939) – szkic do biografii*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie”, z. 15, 2006, s. 117–143; E. Matyska, *Teologiczna koncepcja działalności pasterskiej biskupa podlaskiego Henryka Przeździeckiego (1918–1939)*, Siedlce 2003; L. Balicki, *Biskup Henryk Przeździecki jako negocjator z rządem*, „Roczniki Teologiczno Kanoniczne”, 1985, t. XXXII, z. 4, s. 5–25; J. M. Cygan OFM Cap, *Książd biskup dr Henryk Przeździecki wobec najazdu bolszewickiego*, „Studia Podlaskie”, 1999, nr 2, s. 115–125; M. Mróz, *Henryk Przeździecki, bp podlaski wobec mniejszości narodowych ukraińskiej i białoruskiej w Polsce w latach 1918–1925*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, t. LVII, Historia, 1988, nr 910, s. 116–148; K. Czyrka, *Jedność Kościoła w nauczaniu i działalności pasterskiej biskupa Henryka Przeździeckiego*, „Studia Podlaskie”, 1999, nr 2, s. 127–188; R. Dmowski, *Wkład ks. Henryka Przeździeckiego – biskupa podlaskiego w rozwój oświaty na Podlasiu*, [w:] *Kultura Narodowa i Kościół Katolicki w Tysiącleciu Państwa Polskiego*, red. W. Ważniewski, Siedlce 2003, s. 257–269;

¹⁵ „Acta Apostolica Sedis”. Commentarium officiale. Annus X, Volumen X, Roma 1918, s. 451.

¹⁶ Dokumenty związane z likwidacją diecezji podlaskiej znajdują się w Archiwum Archidiecezjalnym w Lublinie w zbiorze Akta Konsystorza Generalnego Diecezji Lubelskiej: Zniesienie diecezji podlaskiej. Ich kopie, wykonane na polecenie bp. Henryka Przeździeckiego 20 czerwca 1922 r. są także w Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach. ADS, Akta Ogólne (dalej AO), Odpisy aktów dotyczących zniesienia diecezji podlaskiej, Lit. O, Dz. III, nr 2, t. I, k. 29.

¹⁷ B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772–1918*, Kraków 1980, s. 211.

¹⁸ *Synod Diecezjalny Podlaski pod przewodnictwem jego ekscelencji najdostojniejszego i czcniagodniejszego Doktora Henryka Przeździeckiego z bożego zmiłowania i stolicy apostolskiej łaski Biskupa Podlaskiego w kościele katedralnym Trójcy Przenajświętszej w Janowie R.P 1923 w D. 28, 29 i 30 sierpnia odbyty*, Siedlce 1923, s. 20.

¹⁹ Dane zawarte w bulli 24 IX 1918 r., „WDP”, 1919, nr 2, s. 7–8.

²⁰ *Objęcie diecezji i utworzenie zarządu*, „WDP”, 1918, nr 1, s. 16–17.

²¹ ADS, AO, Prekonizacja Konsekracja i Ingres J. E. Ks. dr Henryka Przeździeckiego Biskupa Podlaskiego 1918 r. Lit. P, Dz. III, nr 10, t. I, Ceremoniał Ingresu J. E. Biskupa Podlaskiego ks. Henryka Przeździeckiego do prokatedry w Siedlcach dnia 1 grudnia 1918 r., bnk. Ks. L. Balicki myli się twierdząc, że funkcję prokatedry w tym czasie pełnił kościół pw. św. Stanisława. L. Balicki, dz. cyt., s. 12. Ten sam błąd popełnił też P. Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 104.

²² Szerzej w: R. Dmowski, *Szkice z dziejów diecezji podlaskiej*, „Szkice Podlaskie”, 2008, z. 16, s. 93–107.

Biskup doskonale zdawał sobie sprawę z trudności z jakimi będzie musiał się liczyć przy organizowaniu diecezji. W odezwie do duchowieństwa i wiernych z 10 lutego 1919 r. pisał: „Powoli z ruiny dźwiga się diecezja nasza, uboga jest jednak ona. Nie mamy seminarium duchownego, owej macierzy, która wychować ma przyszłych siewców słowa Bożego – kapłanów. Tworzący się senat biskupi – kapituła nie posiada ani odpowiedniego pomieszczenia, ani środków utrzymania [podkreślenie RD]. Kuria Biskupia i Sąd Duchowny pozbawione są grosza niezbędnego na opędzenie koniecznych wydatków. Rząd rosyjski (...) zabrał majątek naszej diecezji, powywoził gorliwych kapłanów, zamknął seminarium, rozproszył kleryków, zniszczył kapitułę, kurię i sąd duchowny”²³. Jak widać z powyższego listu biskupa, brakowało wówczas księży, lokali, a nawet koniecznych dla sprawnego funkcjonowania diecezji instytucji kościelnych.

Kapituła katedralna

Biskup mianowany przez Stolicę Apostolską na ordynariusza danej diecezji, przedstawiał swój dekret nominacyjny zgodnie z prawem i niepisaną tradycją kapitulie katedralnej. W przypadku wskrzeszonej diecezji podlaskiej, ze względu na brak kapituły, biskup nominat Henryk Przeździecki przedstawił go księżom dziekanom, zgromadzonym specjalnie w tym celu w Siedlcach²⁴. Z uroczystości tej sporządzono oficjalny protokół. Z tą chwilą biskup rozpoczął oficjalnie działalność jako rządca diecezji.

Zgodnie z kan. 423 Kodeksu Prawa Kanonicznego, ze względu na wspomniany powyżej brak kapituły katedralnej biskup mianował wówczas siedmiu konsultorów diecezjalnych, którzy stanowili Radę Diecezjalną, mającą czasowo prawa, przysługujące zazwyczaj kapitułom katedralnym²⁵. W jej skład weszli: ks. Adolf Pleszczyński (ur. 1842 r.), kan. kapituły lubelskiej, proboszcz par. Maciejówka; ks. Karol Dębiński (ur. 1858 r.), kan. kapituły lubelskiej, proboszcz i dziekan w Łukowie; ks. Tadeusz Osiński (ur. 1858), kan. kapituły lubelskiej, proboszcz i dziekan w Radzynie; ks. Ignacy Jasiński (ur. 1860), proboszcz par. Korytnica, dziekan węgrowski; ks. Józef Bolesław Kobyliński (ur. 1875), proboszcz par. św. Stanisława w Siedlcach i dziekan siedlecki; ks. Wincenty Abramowicz (ur. 1847), proboszcz par. Niwiski; ks. prałat Koronat Piotrowski (ur. 1875), prefekt w Liceum im. Bolesława Prusa w Siedlcach²⁶.

Jednym z zadań nowego biskupa było przygotowanie katedry janowskiej dla macierzystej świątyni biskupa diecezjalnego i potrzeb rezydencji przyszłej kapituły katedralnej. Dlatego też, 27 listopada 1918 r. na polecenie biskupa udał się do Lublina ks. Jan Grabowski w celu rewindykacji: „paramentów i utensyliów katedry janowskiej, przekazanych po kasacie diecezji kurii i kapitulie lubelskiej”. Akcja ta nie dała oczekiwanych przez ordynariusza podlaskiego rezultatów, wobec sprzeciwu kapituły katedralnej lubelskiej i oporu ordynariusza lubelskiego Mariana Fulmana. Jej wynikiem było jedynie zabranie z katedry lubelskiej: 22 ornatów, 5 kap i 12 dalmatyk²⁷. 1 lipca 1919 r. biskup H. Przeździecki powołał więc specjalną komisję ds. rewindykacji: „przedmiotów z Katedry, Seminarium i Konsystorza w Ja-

²³ Bp. H. Przeździecki, *List pasterski do duchowieństwa i wiernych z 10 lutego 1919 r.*, „WDP”, 1919, nr 3, s. 71–72.

²⁴ *Objęcie diecezji i utworzenie zarządu*, „WDP”, 1918, nr 1, s. 16–17.

²⁵ R. Dmowski, *Unitis Viribus...*, s. 206.

²⁶ P. Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 84.

²⁷ J. Włodarczyk, *Wskrzeszenie diecezji podlaskiej i jej organizacja*, „WDP”, 1968, nr 10, s. 222.

nowie oraz z innych Kościołów i klasztorów podlaskich”, w składzie której byli: ks. dr Karol Dębiński, ks. Tadeusz Osiński, ks. Wincenty Abramowicz, ks. Stanisław Retke²⁸. Jej zadaniem było ostateczne załatwienie zwrotu wszystkich przedmiotów, należących przed kasatą diecezji do katedry janowskiej. Komisja ta przybyła do Lublina 16 lipca 1919 r. Podział rzeczy, będących w depozycie w katedrze lubelskiej, był niezwykle trudny, gdyż za podstawę żądań rewindykacyjnych przyjęto inwentarz katedry lubelskiej z 1879 r. i informacje zawarte w książce ks. Józefa Pruszkowskiego *Janów Biskupi czyli Podlaski*. Ostatecznie sprawa ta została załatwiona 8 stycznia 1920 roku, kiedy to kapituła katedralna lubelska przekazała protokólnie kapitule katedralnej janowskiej ocalałe paramenty biskupie²⁹, kielichy, monstrancje itp. Należy zaznaczyć, że nie były to wszystkie przedmioty należące wcześniej do kapituły podlaskiej. Część zostało zużytych podczas ponadpółwiecznego używania, niektóre zaginęły, a kilka pozostało w Lublinie na mocy decyzji bp. Mariana Fulmana³⁰.

Należy zaznaczyć, że wspomniana komisja doprowadziła również do rewindykacji akt dawnej diecezji podlaskiej, znajdujących się wówczas w Lublinie. Niestety, nie wszystkie archiwalia wróciły wówczas do Janowa. Przywieziono 452 posyty archiwalne³¹, brakowało jednak aż 256 pozycji z listy akt, przekazanych po kasacie diecezji do Lublina. Nieliczne akta dowieziono później, część zaginęła bezpowrotnie, a inne pozostały w archiwum lubelskim do dziś, gdyż włączono je do tamtejszego zasobu archiwalnego. Reasumując, jak ustalił ks. Z. Młynarski, z Archiwum Diecezjalnego w Lublinie w dwudziestoleciu międzywojennym rewindykowano łącznie 483 jednostki aktowe³².

Po wyposażeniu katedry biskup przystąpił do organizacji kapituły katedralnej, dziedziczącej tradycje XIX-wiecznej kapituły podlaskiej. Za datę powstania kapituły katedralnej podlaskiej należy przyjąć 5 stycznia 1919 r., kiedy to bp H. Przeździecki, podczas uroczystego ingresu do katedry pw. Świętej Trójcy w Janowie Podlaskim, rozwiązał, scharakteryzowaną powyżej, radę konsultorów diecezjalnych³³ i dokonał instalacji trzech pierwszych prałatów nowej kapituły. Byli to kanonicy diecezji lubelskiej, którzy zrzekli się wówczas tych godności: ks. dr Karol Dębiński, który został mianowany prałatem archidiaconem, ks. Tadeusz Osiński – mianowany prałatem scholastykiem i ks. Ignacy Jasiński – prałatem kustoszem³⁴.

Pierwsza sesja kapituły katedralnej miała miejsce 18 lutego 1919 r.³⁵ Najważniejsza w strukturze godności kapitulnych godność prałata dziekana została przez bp. Przeździeckiego zarezerwowana, za zgodą Stolicy Apostolskiej, dla przyszłego biskupa sufragana. Nominacja biskupa sufragana Czesława Sokołowskiego na prałata dziekana miała miejsce

²⁸ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I. Dekret biskupa nr 1599 z 1 lipca 1919 r., powołujący wyżej wymienioną Komisję, k. 135.

²⁹ Słowem „paramenty” (łac. *paramenta* znaczy — szaty ozdobne) określamy szaty liturgiczne, jak: ornaty, stuly, alby, komże, kapy itp. Dawniej paramentami nazywano wszelkie sprzęty, stosowane w liturgii Kościoła.

³⁰ Szerzej w protokołach Komisji Rewindykacyjnej, zamieszczonych w aktach kapituły katedralnej podlaskiej. ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, bnk.

³¹ Szerzej: R. Dmowski, M. Sobieszek, *Archiwum Diecezjalne Siedleckie. Zasób aktowy. Informacja ogólna*, [w:] *Źródła do dziejów regionu*, red. U. Głowacka-Maksymiuk i G. Welik, Siedlce 2002, s. 49–69.

³² Z. Młynarski, *Losy zasobu archiwum diecezjalnego w Siedlcach*, „ABMK”, 1971, t. 22, s. 58.

³³ *Pismo biskupa nr 105 z 5 stycznia 1919 r., rozwiązujące Radę Diecezjalną* [Radę Konsultorów – przyp. RD], „WDP”, 1919, nr 2, s. 22–23.

³⁴ J. Włodarczyk, *Wskrzeszenie diecezji...*, s. 222.

³⁵ ADS, Akta Kapituły Katedralnej, bs. Raporty i decyzje JE Biskupa Ordynariusza w sprawie sesji kapitulnych, bnk.

29 listopada 1919 r., zaś instalacja dzień później³⁶.

25 listopada 1919 r. rzymska Kongregacja Konsystorialna³⁷ restytuowała kapitułę katedralną podlaską w Janowie³⁸. Natomiast 22 lutego 1920 r. ordynariusz podlaski podpisał dekret wykonawczy [egzekucyjny – przyp. RD], w którym znajdujemy pełny skład kapituły. Był on następujący: prałaci: bp Czesław Sokołowski, dziekan kapituły; ks. Karol Dębiński, archidiakon; ks. Tadeusz Osiński, scholastyk; ks. Ignacy Jasiński, kustosz. Kanonicy: ks. Wincenty Abramowicz; ks. Wincenty Supren; ks. Stanisław Retke; ks. Julian Ryster; ks. Ludwik Kalicki; ks. Jan Rudnicki; ks. Józef Kobyliński i ks. Antoni Pobożny³⁹.

Kapituła katedralna działała według swoich statutów. Ich autorem był prałat dziekan kapituły bp Cz. Sokołowski, który opracował je na podstawie przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego, wytycznych Stolicy Apostolskiej oraz publikacji *Statuty kapituły katedralnej włocławskiej*⁴⁰. Projekt bp. Cz. Sokołowskiego był opiniowany przez kapitułę na posiedzeniach odbytych w okresie od 30 maja do 24 czerwca 1920 r. Po naniesieniu poprawek, 30 czerwca 1920 r. przedłożono go biskupowi H. Przeździeckiemu⁴¹. 22 grudnia 1920 r. ordynariusz, po dokonaniu kilku, niezbędnych jego zdaniem, uzupełnień, zatwierdził je. Weszły one w życie 1 stycznia 1921 r.

Statuty *Prześwietnej Kapituły Katedralnej Podlaskiej, czyli Janowskiej*, regulowały wszelkie prawa i obowiązki oraz przywileje członków⁴². Według nich do obowiązków i przywilejów członków kapituły należała: obecność w chórze kanonicznym, celebrowanie Mszy św., odprawianie nabożeństw i głoszenie kazań w czasie wyznaczonych kadencji oraz uświetnianie swoją osobą uroczystości kościelnych w katedrze⁴³. Poszczególni członkowie kapituły mieli specjalne prawa i obowiązki, zależne również od godności, pełnionej w kapitule. Inne uprawnienia miał dziekan, inne zaś archidiakon, scholastyk, kustosz czy też teolog. Każdego członka kapituły katedralnej obowiązywała coroczna: „dwutygodniowa kadencja osobista” w katedrze⁴⁴. Do obowiązków kapituły należała także troska o utrzymanie i rozwój kościoła katedralnego, prowadzenie kancelarii, archiwum kapitulnego i biblioteki oraz prowadzenie i utrzymanie muzeum diecezjalnego⁴⁵.

³⁶ Instalacja JE ks. biskupa sufragana dr. Sokołowskiego na prałata dziekana kapituły podlaskiej, „WDP”, 1920, nr 1, s. 33.

³⁷ S. Congregatio Consistorialis. Podlachiensis seu de Janow Electionis seu restitutionis Capituli Cathedralis Decretum, [w:] *Capitulum Cathedrale Podlachiense seu Janoviense*, 1921 [bmw], s. 3–4.

³⁸ Zanim do tego doszło, wymieniono korespondencję między przedstawicielami Kongregacji a Nuncjuszem Achillesem Rattim. *Achilles Ratti (1918–1921)*. Vol. 5, (1 V 1919 – 31 VII 1919), red. S. Wilk, Romae 1999. Seria: Acta Nuntiaturae Polonae t. LVII, s. 348–349.

³⁹ Dekret wykonawczy bpa Przeździeckiego z 22 lutego 1920 r., [w:] *Capitulum Cathedrale Podlachiense seu Janoviense*, 1921 [bmw], s. 3–4.

⁴⁰ Chodziło o pracę: *Statuty kapituły katedralnej włocławskiej*, z materiałów przysposobionych przez x. prałata Stanisława Chodyńskiego wydał i bibliografią ustawodawstwa kapitulnego w Polsce poprzedził x. dr Jan Fijałek, Kraków 1915.

⁴¹ ADS, Akta Kapituły Katedralnej, *Statuty Kapituły Katedralnej Podlaskiej*, bs., bnk.

⁴² *Statuty*, [w:] *Capitulum Cathedrale Podlachiense seu Janoviense*, 1921 [bmw], s. 9–39.

⁴³ W dekrete Kongregacji Konsystorialnej znajdujemy przepis, zwalniający jej członków od obowiązku „chórowego”, ale równocześnie utrzymano nakaz odprawiania mszy i innych nabożeństw w katedrze. Również bp. Przeździeckiemu zależało bowiem na uroczystej oprawie nabożeństw w katedrze. Zob. ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, k. 18–19.

⁴⁴ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, Protokół posiedzenia nadzwyczajnego Kapituły katedralnej z 31 marca 1920 r., k. 49. W protokole tym zawarto również wszelkie informacje na temat ewentualnych zastępstw przez „konfratrów” z kapituły.

⁴⁵ Więcej informacji na temat zajęć kapituły znajduje się w: ADS, Akta Kapituły Katedralnej, Księga Protoko-

26 października 1925 r., na nadzwyczajnej sesji kapituły katedralnej poruszono niezmiernie ważny problem łączenia przez niektórych księży godności w obu kapitułach istniejących w diecezji (katedralnej i kolegiackiej). Postanowiono, że: „wspomniani wyżej członkowie kapituły powinni wybrać jedno stanowisko w kapitule, a drugiego się zrzec”⁴⁶.

Kapituła opiniowała także translokacje miejscowości pomiędzy parafiami. Z protokołów kapituły wynika, że decyzje nie zawsze podejmowano jednogłośnie. W aktach czytamy m. in.: „Kapituła co do wsi Olszewica [z parafii Kąkolewnica – przyp. RD] i kolonii: Suchocin, Hanna, i Ostrówek [z parafii Przemienienia Pańskiego w Łukowie – przyp. RD] wypowiedziała się jednogłośnie za włączeniem ich do Zarzecza [nowo erygowanej parafii k. Łukowa], co zaś do wsi Sokule [z parafii Trzebieszów – przyp. RD] sześciu głosami przeciwko pięciu oświadczyła się również za włączeniem”⁴⁷.

Członkowie kapituły wnieśli olbrzymi wkład w kodyfikację przepisów prawnych w skali diecezji. Dokonano tego na synodzie diecezjalnym, który odbył się w dniach 28–30 sierpnia 1923 r. w Janowie Podlaskim. Ciekawa jest informacja, zawarta w protokole jednego z posiedzeń kapituły: „W sprawie wniosków kapituły na Synod, zważywszy, że jeden z jej członów ks. dr Karol Dębiński pracuje jako promotor Synodu, inni znowu są już to przewodniczącymi, już to pracują w komisjach synodalnych, w rzeczach zaś dotyczących samej kapituły posiada [ona – przyp. RD] statut zatwierdzony przez ordynariusza, [kapituła – przyp. RD] osobnych wniosków na synod nie przedstawia. Natomiast kapituła uważa za punkt do ustalenia na synodzie – stosunek młodszego duchowieństwa do starszego”⁴⁸.

Członkowie kapituły opiniowali także nominacje nowych członków tego gremium. Przykładowo w 1924 r.: sprzeciwili się nominacji ks. Andrzeja Emila Olędzkiego na nadliczbowego dziewiątego kanonika kapituły, uzasadniając swoją decyzję następująco: „kapituła nie ma nic przeciwko osobie ks. Olędzkiego [ówczesnego proboszcza parafii NP NMP w Siedlcach – przyp. RD] i uważa Go za godnego kandydata do gremium kapituły katedralnej, atoli wypowiada zdanie przeciwko wprowadzeniu dziewiątego kanonika, motywując to tem, że 1. w dekrecie erekcyjnym kapituły podlaskiej jest mowa tylko o 12 członkach kapituły [4 prałatach i 8 kanonikach – przyp. RD], 2. że nie ma takiego zwyczaju w innych diecezjach, a zwłaszcza w Polsce, 3. że niewprowadzenie na razie ks. Olędzkiego do kapituły, a z drugiej strony nadzieja, iż w przyszłości do niej wejdzie, będzie dla niego tym większym bodźcem do rychłego wykończenia robót, mających na celu adaptację kościoła Niep.[okalanego] Pocz.[ęcia] na katedrę”⁴⁹. Ks. A. E. Olędzki został później kanonikiem katedralnym w normalnym trybie, tzn. został mianowany na miejsce zmarłego członka kapituły.

Kapituła brała udział we wszystkich większych uroczystościach religijnych wewnątrz diecezji, m. in. podczas sprowadzenia obrazów Matki Boskiej Kodeńskiej i Matki Boskiej Leśniańskiej, czy też w Kongresie Eucharystycznym w 1928 r.

Biskup ordynariusz kontrolował na bieżąco działania kapituły katedralnej, mimo że przewodniczył jej przecież biskup sufragan. W aktach diecezjalnych zachowały się protokoły sesji zwyczajnych i nadzwyczajnych kapituły, wraz z vetem biskupa, który nie zawsze zga-

łów Kapituły Katedralnej Podlaskiej, bs., bnk.

⁴⁶ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, Protokół posiedzenie nadzwyczajnego Kapituły katedralnej z 26 października 1926 r., k. 28.

⁴⁷ ADS, tamże, Protokół posiedzenie nadzwyczajnego Kapituły katedralnej z 25 maja 1923 r., k. 112.

⁴⁸ ADS, tamże, Protokół posiedzenie zwyczajnego Kapituły katedralnej z 27 października 1922 r., k. 105.

⁴⁹ ADS, tamże, t. II, Protokół z sesji nadzwyczajnej Kapituły katedralnej Podlaskiej z 24 września 1924 r., k. 16–17.

dział się z podejmowanymi przez kapitułę działaniami i na bieżąco je korygował⁵⁰. Świadczy o tym cytat z jednego z protokołów: „Dziekan zawiadomił, że Jego Eksceleńcja ks. Biskup zatwierdził uchwały ostatniej sesji zwyczajnej, jak to wskazuje odpowiedź ingrossowana wyżej”⁵¹.

Strój kanonicki

W przypadku diecezji podlaskiej strój kanonika kapituły katedralnej stanowiły: komża zwana rokieta i mantolet oraz ozdobny łańcuch, tzw. dystynktorium⁵². Charakterystyczny dla kanoników katedralnych diecezji podlaskiej był pas koloru krwi, mający być symbolem męczeńskich tradycji diecezji⁵³. Odnośnie dystynktorium obu kapituł podlaskich stwierdzono, aby używać na monogramie odznak kapitulnych następujących symboli. W kapitule katedralnej „B. XV”, na pamiątkę wskrzesiciela kapituły papieża Benedykta XV, a w kolegiacie „P. XI”, na pamiątkę papieża Piusa XI.

Siedziba kapituły

Członkowie kapituły katedralnej podlaskiej wywodzili się z grona najbliższych współpracowników biskupa. Pełnili najczęściej funkcje w kurii diecezjalnej oraz w sądzie duchownym, byli więc zmuszeni zmieniać miejsce zamieszkania, w zależności od tego, gdzie znajdowała się stolica diecezji [w Janowie czy Siedlcach – przyp. RD] albo dojeżdżać do miejsca pracy. Problem ten pojawił się przede wszystkim po przeniesieniu stolicy biskupiej do Siedlec w 1921 r., przy równoczesnym pozostawieniu katedry biskupiej w Janowie Podlaskim. Dopiero oficjalne przeniesienie diecezji przez papieża w Bulli z 1924 r. unormowało sprawę. Brewe papieskie z 20 lutego 1924 r. ustanawiało przy kościele Św. Trójcy w Janowie kapitułę kolegiacką⁵⁴.

Sprawy sporne pomiędzy obiema kapitułami, chociażby kolejność zajmowania miejsc podczas nabożeństw, biskup rozstrzygał autorytatywnie, opierając się na przepisach KPK⁵⁵.

Najważniejszym, zdaniem autora, zgromadzeniem kapituły katedralnej było to z 16 maja 1939 r., odbyte kilka dni po śmierci ordynariusza podlaskiego bp. H. Przeździeckiego (zmarł w trakcie wizytacji kanonicznej w Ortelu Królewskim 9 maja 1939 r.) Na burzliwym posiedzeniu dotychczasowy biskup sufragan Czesław Sokołowski został wybrany wówczas przez

⁵⁰ ADS, tamże, t. I, Pismo bp. Przeździeckiego do Kapituły katedralnej z 22 kwietnia 1920 r., k. 48–50.

⁵¹ ADS, tamże, t. I, Protokół posiedzenie nadzwyczajnego Kapituły katedralnej z 1 grudnia 1922 r., k. 108.

⁵² Dystynktorium (łac. *distinguere* wyróżniać), oznaka w formie krzyża (złotego lub pozłacanego), przysługująca członkom kapituły katedralnej i kolegiackiej, noszona na piersiach na jedwabnej wstędze lub na łańcuchu. Dystynktorium było ustalane bullą erekcyjną kapituły; zasadniczo ma kształt krzyża greckiego (równoramiennego), częściowo barwnie emaliowanego, z promieniami wychodzącymi z przecięcia jego ramion, na których zwykle ma po obu stronach medaliony. W przypadku diecezji podlaskiej jest to litera, oznaczająca papieża wskrzeszającego kapitułę. Dystynktorium mogą nosić prałaci i kanonicy gremialni, a ponadto kanonicy honorowi, jeśli nie zastrzeżono inaczej bullą lub indultem Stolicy Apostolskiej. Oznak tych można używać na terytorium diecezji, do której należy kapituła, a poza diecezją, tylko w przypadku, gdy dany kanonik towarzyszy swemu biskupowi albo reprezentuje biskupa lub kapitułę na synodach i in. uroczystościach. Szerzej w: F. Puchalski, *O ubiorach kanoników i prałatów*, „WAW”, 1924, nr 14, s. 195–198 oraz P. Pałka, *Dystynktorium* (hasło), [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, Lublin 1983, t. 453–454.

⁵³ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, Pismo Kapituły katedralnej z 22 lutego 1920 r. do bp. Przeździeckiego, k. 36.

⁵⁴ Szerzej w: R. Dmowski, *Okoliczności przeniesienia stolicy diecezji podlaskiej z Janowa Podlaskiego do Siedlec*, [w:] *V wieków dziejów Siedlec*, red. D. Grzegorzczuk i P. Matusak, Siedlce 2011, s. 85–105.

⁵⁵ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. II, Pismo bp. Przeździeckiego nr 3503 z 6 października 1924 r. do Przewodniczącego Kapituły katedralnej, k. 18–19 i v. Zobacz też: Szerzej w: ADS, Akta Kapituły Katedralnej, Korespondencja z członkami kapituły, bs., bnk; tamże, Korespondencja ogólna.

kapitułę katedralną wikariuszem kapitulnym⁵⁶.

Uposażenie członków kapituły

Jak podaje ks. Leon Balicki, w przeciwieństwie do większości kapituł innych diecezji, kapituła katedralna podlaska nie miała żadnych uposażeń beneficjalnych, które straciła jej poprzedniczka w 1867 r., na mocy ukazu carskiego o likwidacji diecezji podlaskiej i rozwiązaniu kapituły. Uposażenia czterech prałatów i ośmiu kanoników były związane z kumulacją kilku płatnych stanowisk w instytucjach diecezjalnych i w związku z tym były one duże. Jednak już w lutym 1923 r. biskupi metropolii warszawskiej postanowili: „Co się tyczy kumulacji urzędów, zgodzono się wypłacać pensję odpowiadającą głównemu urzędowi, z innych zaś pensji pewien procent jako dodatkowe uposażenie, które jednak nie będzie dochodziło do wyższej kategorii pensji”⁵⁷. W 1925 r. ordynariusz czynił starania, by w ramach umów z rządem otrzymać dla kapituły 180 ha ziemi, ale pertraktacje te nie zostały uwieńczone sukcesem. Podstawą uposażenia członków kapituły były więc dotacje rządowe i dotacje biskupie. „Po wejściu w życie konkordatu wypłacano co miesiąc i w zasadzie bez znacznych zmian aż do września 1939 r. dla członków kapituł, bez rozróżnienia na prałatów i kanoników, ryczałt w wysokości 600 tzw. punktów uposażeniowych. Mnożna wynosiła od 43 gr do 47 gr, co dawało, po odtruceniu podatku, od 252 do 282 zł miesięcznie. Odpowiadało to VIII grupie uposażenia administracji cywilnej i nauczycielstwa, a w wojsku – pensji porucznika bez rodziny” – czytamy w pracy ks. L. Balickiego⁵⁸.

Fundusz kapitulny pochodził przede wszystkim z następujących źródeł:

- Ofiar od biskupa,
- Ofiar z tacy i puszek, zbieranych w kościołach diecezji,
- Części od dochodów parafialnych (cathedraticum),
- Opłat od księży, odprawiających msze w katedrze, a w niej niezatrudnionych,
- Legatów i zapisów od instytucji i osób prywatnych⁵⁹,
- Jednorazowych opłat statutowych, wnoszonych przez nowo kreowanych kanoników,
- Osobistego opodatkowania się poszczególnych członków kapituły na rzecz kasy wspólnej⁶⁰.

Od września 1932 r. członkowie kapituły postanowili wpłacać do kasy wspólnej 20 proc. od swych uposażeń. W ciągu roku było to ok. 7 tys. zł. Sumę powyższą dzielono według następujących zasad: 30 zł miesięcznie przeznaczano na fundusz dyspozycyjny kapituły, resztę w połowie dawano proboszczowi parafii katedralnej na pokrycie kosztów inwestycji bieżących katedry i zakrystii kanonickiej oraz na cele muzeum, drugą połowę wspomnianej sumy przeznaczano do równego podziału pośród wszystkich członków kapituły jako wynagrodzenie za udział w uroczystościach kościelnych⁶¹. Głównym motywem opodatkowania się w pierwszych latach istnienia kapituły była potrzeba dokonania adaptacji kościoła parafialnego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Siedlcach na katedrę⁶². M. in. należało:

⁵⁶ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. II. Protokół posiedzenia nadzwyczajnego Kapituły Katedralnej Siedleckiej czyli Podlaskiej, bnk. ADS, Akta osobowe bp. Cz. Sokołowskiego, k. 40–41. Zob. też. *Wybory Wikariusza Kapitulnego*, „WDP”, 1939, nr 6, s. 241.

⁵⁷ L. Balicki, dz. cyt., s. 50.

⁵⁸ Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 51.

⁵⁹ Szerzej, ADS, Akta Kapituły Katedralnej, Legaty Kapituły Katedralnej Podlaskiej, bs., bnk.

⁶⁰ L. Balicki, dz. cyt., s. 51.

⁶¹ Szerzej, ADS, Akta Kapituły Katedralnej, Księga funduszy i wydatków, bs., bnk.

⁶² Przykładowo sprawy pomocy kapituły dla katedry poruszano podczas wielu posiedzeń. ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, Protokół posiedzenie nadzwyczajnego Kapituły katedralnej

przebudować i poszerzyć prezbiterium, zainstalować stalle kanonickie, tron biskupi, a także odpowiednio zmodyfikować główny ołtarz, wymienić posadzkę w zakrystii kanonickiej, przygotować groby biskupie w podziemiach katedry⁶³.

3 lipca 1923 r. kapituła wydelegowała ks. kan. J. Rystera celem: „zajęcia się robotami przy urządzeniu katedry samodzielnie bez liczenia się z żądaniami parafii, która chciałaby może zasiłek kapitulny obrócić na potrzeby parafialne”⁶⁴. Należy zaznaczyć, iż z pieniędzy zebranych z ofiar kanoników rzeczywistych i honorowych przez cały okres międzywojenny, kapituła ufundowała m. in. w katedrze: dębowe stalle kanonickie, część witraży – m. in. główny witraż Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny⁶⁵. Pokryła również wydatki, związane z: przeróbką mensy wielkiego ołtarza, wybudowaniem nowego ołtarza, obniżeniem posadzki w prezbiterium, ułożeniem nowej posadzki w zakrystii kanonickiej, zbudowaniem schodów żelaznych do kapitułarza oraz schodów na ambonę⁶⁶.

Nie były to jedyne wydatki kapituły katedralnej, np. jak już wspomniano, 27 października 1921 r. bp H. Przeździecki oddał sprawy, związane z działalnością i prowadzeniem muzeum diecezjalnego, w ręce kapituły katedralnej. Kustoszem muzeum mianowano wówczas ks. kan. Juliana Rystera. Dodatkowo kapituła zobowiązała się do stałego wspierania działalności muzeum: „Na cele muzeum uchwalono sumę w wysokości 1200 zł. Użyto te pieniądze na urządzenie kapitułarza, w którym czasowo znalazło swe pomieszczenie muzeum. W roku następnym na ten cel przekazano proboszczowi katedralnemu jednorazowy zasiłek w wysokości 3800 zł oraz uchwalono, by miesięcznie wpłacać po 100 zł na uporządkowanie i konserwację zbiorów oraz ogrzewanie pomieszczeń”⁶⁷. Dziewięć lat później, 20 września 1930 r.: „przyjęto jednogłośnie wniosek ks. Infulata Dębińskiego, ażeby część składanych przez kapitułę sum z ryczałtu obracać na muzeum diecezjalne oraz zająć się konserwacją, inwestycjami i nabytkami dla tego i muzeum; przy czym uchwalono, by sprawami muzeum zajęła się komisja, złożona z księży: Infulata Karola Dębińskiego, Prałata Tadeusza Osińskiego i kanoników: Juliana Rystera i Koronata Piotrowskiego (...) na cele muzeum uchwalono z sumy skapitalizowanej przeznaczać 1200 zł”⁶⁸. Kapituła katedralna wspomagała także biskupa ordynariusza w niezbędnych wydatkach na cele diecezjalne. M. in. w 1932 r. udzieliła ze swego funduszu żelaznego pożyczki bezprocentowej w wysokości 785 rb w złocie⁶⁹ kurii diecezjalnej na kupno domu dla Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej⁷⁰.

Poniżej przedstawiono wykazy wszystkich członków kapituł, istniejących na terenie diecezji podlaskiej. Ze względu na omówione powyżej przeniesienie w 1924 r. kapituły do Siedlec, dane przedstawiono w dwóch częściach do 1923 r. (do przeniesienia stolicy diecezji i katedry do Siedlec) i od 1924 r.

z 25 maja 1923 r., k. 112–113 oraz ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. II, Protokół sesji nadzwyczajnej Kapituły Podlaskiej z 24 września 1924 r., k. 16–18.

⁶³ Szerzej, ADS, Akta Kapituły Katedralnej, księga funduszy i wydatków, bs., bnk.

⁶⁴ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. I, Protokół posiedzenia nadzwyczajnego Kapituły katedralnej z 3 lipca 1923 r., k. 115 v.

⁶⁵ U. Pietrykowska, *Katedra Niepokalanego Poczęcia NMP w Siedlcach*, „Nasza Przeszłość”, 1985, nr 64, s. 94.

⁶⁶ Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 53. Szerzej na temat przebudowy kościoła pw. NMP w Siedlcach na katedrę w: B. Błoński, *Katedra siedlecka. Krótki zarys historyczny*, Siedlce 1995, s. 22–27.

⁶⁷ Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 53.

⁶⁸ ADS, AO, Kapituła Katedralna Podlaska, Lit. K, Dz. III, nr 2, t. II, Protokół sesji zwyczajnej Kapituły Podlaskiej z 20 września 1930 r., uchwała kapituły katedralnej o przeznaczeniu 1200 zł na cele muzeum, k. 68.

⁶⁹ Tak w protokole.

⁷⁰ Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 53.

Autor zdaje sobie sprawę ze sztuczności tego podziału, gdyż w większości ci sami księża byli kanonikami w obu kapitułach katedralnych, ale dokonał go celowo ze względu na zmianę nazwy i siedziby kapituły.

Tabela 1

Kanonicy kapituły katedralnej w Janowie Podlaskim w latach 1919–1923

funkcja w kapitule	imię i nazwisko duchownego
dziekan	bp Czesław Sokołowski (1919–1923)
archidiakon	Karol Dębiński (1918–1923)
scholastyk	Tadeusz Osiński (1918–1923)
kustosz	Ignacy Jasiński (1918 – zrezygnował 2 V 1920 r.)
	Aleksander Lipiński (1920–1923)
kanonicy gremialni	Nikodem Małachowski (1919 zmarł 28 IV 1919 r.)
	Wincenty Abramowicz (1919–1923)
	Wincenty Supren (1919–1923)
	Stanisław Retke (1919–1923)
	Julian Ryster (1919–1923)
	Ludwik Kalicki (1919–1923)
	Jan Rudnicki (1919–1923)
	Józef Bolesław Kobylański (1919–1923)
	Antoni Pobożny (1919–1923)
kanonicy honorowi	Koronat Piotrowski (1919)
	Julian Święcicki (1919–zmarł 31 I 1921 r.)
	Jan Rozwadowski (1919–1923)
	Stefan Obłóza (1919–1923)
	Stefan Szostek (1919–1923)
	Michał Pióro (1919 – zmarł 2 VI 1923 r.)
	Aleksander Lipiński (1919–1920)
	Franciszek Woyno (1919–1923)
	Kazimierz Kwiatkowski (1919–1923)
	Feliks Ostojski (1919–1923)
	Józef Florczak z diecezji wrocławskiej (1919–1923)
	Walenty Małczyński z diecezji warszawskiej (1919–1923)
	Mateusz Jeż – z archidiecezji krakowskiej (1920–1923)
	Antoni Ciepliński – z diecezji warszawskiej (1920–1923)
	Bronisław Sienicki – z diecezji łódzkiej (1920–1923)

Źródło: ADS, Akta Kapituły Katedralnej, Skład osobisty członków kapituły, brak sygnatury, bnk. R. Dmowski, *Unitis Viribus...*, s. 212.

29 kwietnia 1924 r. biskup dekretem wykonawczym przeniósł do Siedlec dotychczasową kapitułę katedralną janowską, dokonując równocześnie jej nieznacznej reorganizacji personalnej⁷¹. Kapituła rozpoczęła urzędowanie 1 września 1924 r.

⁷¹ Tamże, Dekret egzekucyjny ordynariusza, s. 93–95.

Tabela 2

Kanonicy kapituły katedralnej w Siedlcach w latach 1924–1939

funkcja w kapitule	imię i nazwisko duchownego
dziekan	bp Czesław Sokołowski (1924–1939)
archidiakon	Karol Dębiński (1924–1939)
scholastyk	Tadeusz Osiński (1924–1939)
kustosz	Aleksander Lipiński (1924–1939)
kanonicy gremialni	Wincenty Abramowicz (1924 – zmarł 17 VI 1925 r.)
	Wincenty Supren (1924 – zmarł 13 II 1929 r.)
	Stanisław Retke (1924 – zmarł 9 XI 1929 r.)
	Julian Ryster (1924–1939)
	Ludwik Kalicki (1924–1939)
	Jan Rudnicki (1924 – zmarł 24 IX 1925 r.)
	Józef Bolesław Kobylański (1924–1939)
	Antoni Pobożny (1924 – zrezygnował w 1925 r.)
	Andrzej E. Olędzki (1925–1939)
	Wiktor Kamiński (1920–1939)
	Eugeniusz Pacewski (1929–1939)
	Koronat Piotrowski (1925–1939)
	Roman Wilde (1926–1939)
kanonicy honorowi	Stefan Szostek (zmarł 21 VII 1924 r.)
	Franciszek Woyno (1924 – zmarł 23 XII 1932 r.)
	Jan Rozwadowski (zmarł 1924 r.)
	Stefan Obłóza (zmarł 26 III 1924 r.)
	Kazimierz Kwiatkowski (1924–1939)
	Feliks Ostoyski (1924 – zrezygnował w 1935 r.)
	Michał Dąbrowski (1924 – zmarł 27 II 1926 r.)
	Eugeniusz Woyciechowski (1925 – zmarł 6 IV 1935 r.)
	Teofil Rybka (1924– zmarł 27 VIII 1934 r.)
	Michał Benet (1924–1926)
	Marcin Bylicki (1926 – zmarł 19 VIII 1931 r.)
	Andrzej E. Olędzki (1924–1925)
	Ignacy Jasiński (1928–1939)
	Karol Żebrowski (1924–1926)
	Ludwik Górniak (1927 – zmarł 14 XII 1930 r.)
	Walenty Małczyński z diec. łódzkiej (1924–1939)
	Józef Florczak z diecezji wrocławskiej (1924–1939)
	Mateusz Jeż – z diecezji krakowskiej (1924–1939)
	Antoni Ciepliński z archidiecezji warszawskiej (1924–1934)
	Bronisław Sienicki – z diecezji łódzkiej (1924–1935)

Uwaga: rok 1939 jest datą końcową niniejszej pracy. Wszyscy wymienieni w tabeli księży, a ile powyżej nie zaznaczono daty ich zgonu, byli kanonikami również w czasie wojny i po jej zakończeniu aż do swej śmierci.

Źródło: ADS, Akta Kapituły Katedralnej, Skład osobisty członków kapituły, brak sygnatury, bnk. R. Dmowski, *Unitis Viribus...*, s. 213.

Kapituła kolegiacka w Janowie Podlaskim

Biskup Przeździecki, decydując się na stałe przeniesienie siedziby biskupiej do Siedlec⁷², zadbał o to, by Stolica Apostolska nadała byłej katedrze pod wezwaniem Świętej Trójcy w Janowie Podlaskim tytuł kościoła kolegiackiego i ustanowiła przy niej kapitułę kolegiacką „capitulum collegiale insigne”. Uczynił to papież Pius XI, wydając 20 lutego 1924 r. Breve apostolskie nr 249 „Cum Venerabilis”⁷³ Dekret wykonawczy bp. H. Przeździeckiego nosi datę 29 kwietnia 1924 r.⁷⁴ Było to nawiązanie do tradycji istniejącej od 1711 r. w Janowie kolegiaty janowskiej diecezji łuckiej⁷⁵. Kapituła katedralna została przeniesiona do Siedlec. W Janowie Podlaskim pozostało jednak Wyższe Seminarium Duchowne diecezji podlaskiej, którego część profesorów należała wcześniej do kapituły katedralnej.

9 września 1924 r. odbyła się w Janowie uroczystość instytucji i instalacji członków nowo utworzonej kapituły kolegiaty janowskiej⁷⁶. Połączono ją z uroczystym rozpoczęciem roku akademickiego w seminarium. W jej skład weszli szczególnie zasłużeni dla diecezji duchowni, którzy nie mogli z powodu limitu miejsc powiększyć grona kanoników kapituły katedralnej. Ścisłe trzymano się bowiem limitu 4 prałatów i 8 kanoników. Miejsce zwalniało się jedynie po śmierci danego kapłana lub jego rezygnacji.

Biskup uzasadnił wówczas potrzebę powołania drugiej w diecezji kapituły. „Z zadowoleniem stwierdza Ekscelencja, że gdy począł się rozglądać pośród swego duchowieństwa za kandydatami do kapituły nowej, znalazł, że prawie wszyscy jego kapłani zasługują na wyróżnienie, że wprost losem można by wybierać z całego grona duchowieństwa członków kapituły kolegiackiej. Jeżeli jednak wybrał tych, a nie innych, kierował się tem, że będą oni mogli łatwiej i w Janowie, i w Siedlcach przyczynić się do uświetniania nabożeństw” – czytamy w relacji ks. Jana Grabowskiego⁷⁷.

Znajdujemy tam także opis instytucji i instalacji kanonicznej: „W końcu wzywa Ekscelencja nową kapitułę do przysięgi. Za prałatem dziekanem kapituły, ks. Kalickim, powtarzają wszyscy słowa przysięgi na posłuszeństwo obecnemu biskupowi i jego prawowitym następcom. Całują Ewangelię. Zbliżają się kolejno do Jego Ekscelencji, który ich instytucuje kanonicznie, nakładając na szyje dystyngtorium. Nowi dostojnicy na klęczkach całują ręce Ordynariusza. Po instytucji nastąpiła instalacja. Nową kapitułę, ks. profesorów i alumnów poleca Ekscelencja opiece Matki Bożej. Na klęczkach wszyscy mówią: Maria, mater gratiae”⁷⁸.

Należy zaznaczyć, że czterech spośród nowych członków kapituły kolegiackiej było pracownikami kurii i sądu biskupiego w Siedlcach. Dodatkowo, przez pewien czas, byli oni

⁷² *Przeniesienie Zarządu Diecezjalnego*, „WDP”, 1921, nr 8–10, s. 135; *Synod Diecezjalny Podlaski...*, s. 30.

⁷³ *Breve Apostolicum*, nr 249, [w:] *Capitulum Ignis Conlegiata Janoviensis*, Siedlce 1925, s. 3–4.

⁷⁴ *Dekret wykonawczy nr 1730/24 bp. Przeździeckiego z 29 kwietnia 1924 r.*, [w:] *Capitulum Ignis Conlegiata Janoviensis*, Siedlce 1925, s. 5–8.

⁷⁵ W XVIII w. kościół pw. Świętej Trójcy był podniesiony do godności kolegiaty, przy której znajdowała się kapituła kolegiacka. Później w latach 1818–1867 Janów Podlaski stał się stolicą diecezji podlaskiej i wówczas kościół ten pełnił funkcje katedry. Szerzej: P. J. K. Podlasiak [J. Pruszkowski], *Janów biskupi czyli Podlaski. Z dawnych i współczesnych źródeł*, Kraków 1897, s. 72 i n, oraz K. Dębiński, *Kolegiata janowska*, „WDP”, 1924, nr 6–7, s. 111–112.

⁷⁶ ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dz. III, nr 3, t. I. Odpis protokołu instalacyjnego Kapituły Kolegiaty Janowskiej, k. 21 v.

⁷⁷ J.[an] Gr.[abowski], *Początek roku seminaryjnego 1924–25 w Seminarium Duchownym Większym w Janowie Podlaskim*, „WDP”, 1924, nr 8–10, s. 154–157.

⁷⁸ Tamże, s. 157.

równocześnie kanonikami katedralnymi.

Pierwszy skład kapituły kolegiackiej (4 prałatów i 8 kanoników) w Janowie Podlaskim był następujący:

Prałaci:

dziekan – ks. Ludwik Kalicki, proboszcz i dziekan janowski, kanonik kapituły katedralnej,
archidiakon – ks. Ludwik Romanowski, proboszcz i dziekan bialski,
scholastyk – ks. Koronat Piotrowski, prefekt szkolny w Siedlcach,
kustosz – ks. Jan Grabowski, wicerektor seminarium wyższego.

Kanonicy:

ks. Stanisław Kobyłecki, prof. zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego,
ks. Marceli Glinka, proboszcz w Kocku,
ks. Eugeniusz Pacewski, notariusz kurii biskupiej,
ks. Marian Stefanowski, notariusz sądu biskupiego,
ks. Wiktor Kamieński, proboszcz i dziekan łukowski,
ks. Roman Wilde, kanclerz kurii diecezjalnej,
ks. Aleksander Wojdyno, proboszcz i dziekan węgrowski,
ks. Stanisław Joszt, sędzia synodalny, wiceproboszcz w Zbuczynie⁷⁹.

Po dokonaniu instalacji, w kolegiacie odbyło się pierwsze uroczyste posiedzenie kapituły. Biskup mianował wówczas ks. Ludwika Kalickiego penitencjariuszem, a ks. Jana Grabowskiego – teologiem kapituły⁸⁰.

W wyniku wyborów wewnątrzkapitulnych, na trzyletnią kadencję jej sekretarzem został ks. Marian Stefanowski, a skarbnikiem ks. Ludwik Romanowski. Pełnili oni wspomniane funkcje przez dwie kadencje. W 1930 r. prokuratorem został wybrany ks. Stefan Ginalski, sekretarzem zaś po raz trzeci ks. Marian Stefanowski⁸¹. 27 maja 1931 r. ks. M. Stefanowski zrezygnował z funkcji sekretarza, a na jego miejsce wybrano nowego członka kapituły ks. Józefa Kocięckiego⁸².

Podczas pierwszego posiedzenia kapituły wybrano komisję w składzie: ks. Koronat Piotrowski, ks. Marian Stefanowski, ks. Roman Wilde, mającą za zadanie opracować statuty kapituły⁸³. 31 grudnia 1924 r. opracowane przez siebie i omówione na posiedzeniach kapituły statuty kanonicy przedstawili do aprobaty biskupiej. Bp H. Przeździecki zatwierdził je po naniesieniu swoich uzupełnień 19 stycznia 1925 r.⁸⁴

Kapituła kolegiacka brała udział w uroczystościach wewnątrzdiecezjalnych i ogólnokościelnych, m. in. w całości uczestniczyła w sprowadzeniu obrazów M. B. Kodeńskiej i M. B. Leśniańskiej z Siedlec do Kodnia, zaś jej delegaci ks. Ludwik Romanowski i ks. Marceli Glinka brali udział w koronacji obrazu M. B. Ostrobramskiej w Wilnie. Przedstawiciele kapituły kolegiackiej uczestniczyli także w synodach diecezjalnych w Lublinie – ks. Kobyłecki i ks. Glinka, i w Pińsku – ks. Romanowski i ks. Stefanowski. Ks. Jan Grabowski reprezentował kapitułę na uroczystościach kanonizacyjnych św. Andrzeja Boboli w Rzymie

⁷⁹ L. Balicki, dz. cyt., s. 58.

⁸⁰ ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dz. III, nr 3, t. I. Odpis protokołu instalacyjnego Kapituły Kolegiaty Janowskiej, k. 21 v.

⁸¹ ADS, tamże, Odpis protokołu posiedzenia XII z 10 czerwca 1930 r., k. 131.

⁸² ADS, tamże, Odpis protokołu posiedzenia XV Kapituły Kolegiaty Janowskiej z 27 maja 1931 r., k. 139.

⁸³ ADS, tamże, Odpis protokołu I posiedzenia Kapituły Kolegiaty Janowskiej, k. 22 v.

⁸⁴ *Statuta Capituli Ignis Conlegiatae Janoviensis* [w:] *Capitulum Ignis Conlegiata Janoviensis*, Siedlce 1925, s. 10–40. Zob. też: „WDP”, 1925, nr 2–3, s. 31–62.

17 kwietnia 1938 r. Do zadań kapituły należało także zbieranie materiałów, dotyczących Męczenników Podlaskich⁸⁵.

Tabela 3

Kanonicy gremialni kapituły kolegiackiej w Janowie Podlaskim w latach 1924–1939

funkcja w kapitule	imię i nazwisko duchownego
dziekan	Ludwik Kalicki (1924–1925)
	Stanisław Kobyłecki (1926 – zmarł 1 XI 1939 r.)
archidiakon	Ludwik Romanowski (1924 – zmarł 5 I 1932 r.)
	Marceli Glinka (1932 – zmarł 11 X 1939 r.)
scholastyk	Koronat Piotrowski (1924–1925)
	Marceli Glinka (1926–1931)
	Jan Grabowski (1932–1939)
kustosz	Jan Grabowski (1924–1931)
	Aleksander Ejme (1932–1939)
kanonicy gremialni	Stanisław Kobyłecki (1924–1926)
	Eugeniusz Pacewski (1924–1929)
	Marceli Glinka (1924–1925)
	Roman Wilde (1924–1925)
	Marian Stefanowski (1924–1932)
	Wiktor Kamiński (1924–1929)
	Stanisław Joszt (1924–1939)
	Aleksander Wojdyno (1924–1939)
	Karol Żebrowski (1926 – zmarł 11 XII 1930 r.)
	Władysław Jastrzębski (1926 – zmarł 8 XII 1939 r.)
	Michał Benet (1926–1939)
	Stefan Ginalski (1930–1939)
	Konstanty Pabisiewicz (1930–1939)
	Józef Kocięcki (1931 – zmarł 15 IX 1934 r.)
Marian Jankowski (1932–1939)	
Feliks Ostoyski (1935)	
Stanisław Golatowski (1936–1939)	

Uwaga: rok 1939 jest datą końcową niniejszej pracy. Wszyscy wymienieni w tabeli księża, o ile powyżej nie zaznaczono daty ich zgonu, byli kanonikami również w czasie wojny i po jej zakończeniu aż do swej śmierci.

Źródło: ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dział III, Nr porz. 3, t. I i t. II, bnk. R. Dmowski, *Unitis Viribus...*, s. 219.

Jak widać z powyższych ustaleń, w ramach kapituły, w miarę upływu lat, dochodziło do awansów. Najlepszym przykładem jest ks. Stanisław Kobyłecki, w latach 1925–1926 jeden z ośmiu kanoników, a od 1926 r. dziekan kapituły. Miejsca kanoników gremialnych w kapitule kolegiackiej często wakowały. Po śmierci jednego dość długo oczekiwano na instalację kolejnego jej członka. Jednym z powodów była wspólna decyzja kapituły i biskupa ordynariusza: „wakujące stanowiska w kapitule obsadzone będą dopiero pod koniec półrocza od chwili zawakowania, a suma uposażeniowa tych stanowisk będzie przeznaczona, przez cały

⁸⁵ „WDP”, 1925, nr 2–3, s. 43.

czas ich wakowania na cele kolegiaty⁸⁶. Przykładowo 25 maja 1926 r. wakowało w kapitule aż 5 miejsc, należne im uposażenie przelewano wówczas na fundusz remontu kolegiaty⁸⁷.

Aby ułatwić kanonikom kapituły kolegiackiej mieszkającym w Siedlcach wypełnianie posług kanonicznych, biskup zdecydował: „wszyscy członkowie kapituły kolegiackiej janowskiej obecni w Siedlcach i niezajęci innymi obowiązkami: a) w niedziele, święta i czwartki obowiązani są być na mszach konwentualnych i godzinach kanonicznych i b) stosownie do umowy z członkami kapituły katedralnej podlaskiej mogą tych ostatnich zastępować w odprawianiu nabożeństw⁸⁸”.

Kapituła zbierała się kilka razy w roku, na sesjach zwyczajnych i nadzwyczajnych. Zebrania odbywały się zarówno w Janowie, jak i w Siedlcach. Zgodnie z art. 74 Statutów coroczny zjazd całej kapituły odbywał się w uroczystość św. Wiktora, czyli III Dnia Zielonych Świątek⁸⁹. Usprawiedliwieniem nieobecności członków kapituły była jedynie obłożna choroba lub: „inna jaka ważna i zupełnie słuszna okoliczność⁹⁰”. Zdarzało się jednak, że biskup zwalniał szczególnie zasłużonych, a chorych kanoników z: „obowiązku przybywania na zjazdy kapitulne⁹¹”. Każde posiedzenie było protokołowane. Protokół zaś wysyłano do biskupa ordynariusza, który nanosił poprawki do uchwał, z którymi się nie zgadzał. Przykładowo w protokole z VI posiedzenia kapituły czytamy: „Sekretarz odczytał protokół poprzedniego zebrania i oświadczył, że J. Eksceleńcja protokół poprzedniego zebrania zatwierdził z wyjątkiem punktu 2-go, co zaś dotyczy punktu 4-go, zatwierdził z terminem obowiązującym od 1 sierpnia r.b.⁹²”.

Kapituła opiniowała również obsadę wakujących kanonii kapitulnych. Przykładowo, w protokole z 4 września 1926 r. czytamy: „Przewodniczący podał sekretarzowi do odczytania pismo JE Ordynariusza z dnia 21 sierpnia r.b. nr. 3189, w którym tenże Najdostojniejszy Arcycypasterz, pragnąc obsadzić trzy wakujące kanonie w kapitule kolegiaty, przedstawia kandydatów ad votum teje kapitule. Sekretarz, w myśl Statutu, wniósł o tajne głosowanie za pomocą kartek względem każdego pojedynczo kandydata. Po obliczeniu głosów okazało się, że:

- a) ks. Michał Benet otrzymał wszystkie głosy «za»;
- b) ks. Władysław Jastrzębski również wszystkie głosy «za»;
- c) ks. Karol Żebrowski 6 głosów «za» i jeden «przeciw».

W tym trzecim wypadku głosujący «przeciw», wezwany bezimiennie, w myśl statutu, aby umotywował swój sprzeciw na posiedzeniu, lub w ciągu trzech dni, jak chce Statut, złożył piśmienne votum w tej sprawie, żadnej nie dał odpowiedzi, nie zdradzając incognita⁹³. O wszelkich nominacjach kanoników biskup zawiadamiał niezwłocznie kapitułę, polecając jej, by: „nowych konfratrów przyjęła z bratnią miłością i wprowadziła do urzędu przez przypisaną instalację⁹⁴”.

⁸⁶ ADS, tamże, k. 61.

⁸⁷ ADS, tamże, Odpis protokołu posiedzenia V z 25 maja 1925 r., k. 68.

⁸⁸ Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 58.

⁸⁹ W. Kaplan, *Kult św. Wiktora w kościele kolegiackim w Janowie Podlaskim*, Janów Podlaski 2000, s. 74. Więcej informacji na temat udziału kapituły kolegiackiej w wyżej wymienionych uroczystościach w aktach kapitulnych.

⁹⁰ ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dz. III, nr 3, t. I. Odpis protokołu posiedzenia IX z 29 maja 1928 r., k. 106 v.

⁹¹ ADS, tamże, Pismo bp. Przeździeckiego z 27 lipca 1937 r. nr 3270 do Świątnej Kapituły Kolegiaty Janowskiej, k. 185.

⁹² ADS, tamże, Odpis protokołu posiedzenia VI z 4 września 1926 r., k. 81.

⁹³ Tamże, k. 81.

⁹⁴ ADS, tamże, Pismo bp. Przeździeckiego do Świątnej Kapituły Kolegiaty Janowskiej z 20 września 1926 r., k. 84.

W 1928 r. kapituła kolegiacka wprowadziła godność kanoników honorowych.

Tabela 4

**Kanonicy honorowi kapituły kolegiackiej w Janowie Podlaskim
w latach 1928–1939**

funkcja w kapitule	imię i nazwisko duchownego
kanonicy	Józef Kocięcki (1928–1931)
	Józef Mazurkiewicz (1928 – zmarł 9 IV 1936 r.)
	Andrzej Szklarski (1928–1939)
	Józef Pieńkowski (1929–1939)
	Grzegorz Śnitko (1929–1939)
	Karol Rafał Leszczyński (1931 – zmarł 25 VI 1936 r.)
	Andrzej Mazurkiewicz (1931–1939)
	Franciszek Hordiewicz (1932–1935)
	Marian Juszczyk (1932–1939)
	Edmund Majkowski, z diecezji poznańskiej (1928–1939)
Marian Stefanowski (1932–1939), z archidiecezji warszawskiej	

Uwaga: rok 1939 jest datą końcową niniejszej pracy. Wszyscy wymienieni w tabeli księży, o ile powyżej nie zaznaczono daty ich zgonu, byli kanonikami również w czasie wojny i po jej zakończeniu aż do swej śmierci.

Źródło: ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dział III, Nr porz. 3, t. I i t. II, bnk. R. Dmowski, *Unitis Viribus...*, s. 221.

Godnością kanonika honorowego uhonorowano również kapłanów z innych diecezji. Z archidiecezji poznańskiej ks. Edmunda Majkowskiego, dyrektora archiwum archidiecezjalnego i archiwariusza poznańskiej kapituły metropolitalnej, który we wrześniu 1927 r.: „ufundował bibliotekę swego imienia w seminarium duchownym w Janowie Podlaskim, darując bogaty zbiór ponad 500 tomów i obiecał go w przyszłości pomnażać”⁹⁵. Drugim kanonikiem honorowym spoza diecezji był ks. Marian Stefanowski, kapłan archidiecezji warszawskiej, mianowany honorowym członkiem kapituły 1 lipca 1932 r. Jest to tym ciekawsze, że ks. M. Stefanowski do 1 lipca 1932 r. był rzeczywistym kanonikiem tejże kapituły, jako od lat inkardynowany do diecezji siedleckiej. Nie można zgodzić się z twierdzeniem ks. L. Balickiego, że ta nominacja dokonała się bez zasięgnięcia opinii jej członków rzeczywistych⁹⁶, gdyż w protokole z 1 lipca 1932 r. czytamy: „Przewodniczący zawiadomił, że JE Ks. Biskup Diecezjalny mianował w dniu 1 lipca r.b. ks. Mariana Stefanowskiego kanonikiem honorowym kolegiackim, jak ustnie przez swego przedstawiciela prosiła o to kapituła”⁹⁷ – [podkreślenie RD].

Należy zaznaczyć, iż podobnie jak kapituła katedralna, w chwili powstania kapituła kolegiacka w Janowie nie miała żadnego beneficjum czy też innego majątku, jej źródłem dochodu były:

⁹⁵ Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 59.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dz. III, nr 3, t. I. Odpis protokołu nadzwyczajnej sesji Kapituły z 1 lipca 1932 r. k. 159.

- statutowe składki członkowskie,
- systematyczne opodatkowanie się członków kapituły,
- dobrowolne ofiary doraźne, składane przez członków w miarę potrzeb,
- tzw. ryczałt pokonkordatowy z wakujących etatów kapitulnych,
- jednorazowa opłata od nowo mianowanego kanonika gremialnego w wysokości 100 zł na fundusz żelazny oraz z tytułu wydatków, związanych z instalacją – 8 zł,
- jednorazowa opłata od nowo mianowanego kanonika honorowego w wysokości 50 zł na fundusz żelazny i 5 zł na wydatki bieżące.

Do zadań kapituły kolegiackiej w Janowie, oprócz udziału w uroczystościach kościelnych w kolegiacie janowskiej, należała także troska o stan kolegiaty w Janowie, nakazana w statutach kapitulnych. Zbieranie ofiar na rzecz remontu kolegiaty oraz wyposażenie wnętrza i zabezpieczenie odpowiedniego stanu parametrów liturgicznych w tymże kościele. Kapituła wspomagała także chór kolegiacki i seminarium duchowne w Janowie⁹⁸. Przykładowo w protokole z 29 grudnia 1925 r. czytamy: „Przewodniczący podnosi sprawę remontu dachu na kolegiacie i informuje obecnych o stanie tegoż: trzeba dać nowe pokrycie na części załamania dachu. Część ta pokryta jest obecnie blachą, ale jest w złym stanie, zacieka. Należy, zgodnie ze stylem budynku, położyć dachówkę, zremontowawszy uprzednio wiązania dachowe. Wskazuje, że jest taka dachówka, zdjęta z kościoła pw. Św. Krzyża w Łukowie, którą można nabyć, chodzi tylko o obejrzenie materiału na miejscu celem przekonania się o jego ilości i jakości. Ks. Kamiński informuje, że uda się z całej masy wybrać około 30% zdatnego materiału, co prawdopodobnie wystarczy na Kolegiatę. (...) Ponieważ wymieniony remont wymaga funduszy, których na razie nie ma a i tak Kolegiata ma dług, który będzie spłacony z funduszu uposażenia kapituły z nieobsadzonych, czyli wakujących dwóch prałatur, aż do chwili ich obsadzenia, przeto zebrani jednomyślnie postanowili, ażeby od dnia 1 stycznia 1926 roku opodatkować się na rzecz kolegiaty. (...). Za zebrane fundusze kapituła ma zamiar nabyć dachówkę. Ponieważ kolegiata jest jednocześnie kościołem parafialnym, uznano, że robociznę oraz inne wydatki powinna ponieść parafia”⁹⁹.

Na kolejnym posiedzeniu kapituły z 25 maja 1926 r. postanowiono, że członkowie kapituły kolegiackiej, pracujący w kurii, będą płacić na rzecz kolegiaty 5 proc. z uposażenia co miesiąc, pozostali zaś członkowie – 10 proc. Kapitulę udało się zgromadzić połowę kosztów remontu, drugą połowę pokryła parafia. Pokrywanie kosztów połowy poszczególnych przedsięwzięć w kolegiacie starano się stosować przez cały okres międzywojenny. Partycypowanie w kosztach w wysokości połowy wkładu było i tak znacznym obciążeniem dla liczącej 12 osób kapituły diecezjalnej. Aby utrzymać w należyтым stanie „aparaty kościelne”, przechowywane w zakrystii kolegiaty, kapituła wypłacała od maja 1926 r. comiesięczną pensję w wysokości 15 zł zakrystianowi: „by doglądał aparatów, przewietrzył je etc”¹⁰⁰. W 1930 r. postanowiono uzupełnić: „aparaty liturgiczne” w kolegiacie. W protokole z posiedzenia kapituły z 10 czerwca 1930 r. czytamy: „Ponieważ brak w kolegiacie kompletu aparatów białego i czerwonego, nie mówiąc o innych, gdyż te są najpotrzebniejsze (...) postanowiono w obecnym roku sprawić najpierw aparat czerwony, gdyż obecny grozi ruiną i jest zbieraniną z rozmaitych kompletów, i upoważniono wnioskodawcę do zamówienia

⁹⁸ Szerzej w protokołach z posiedzeń zwyczajnych i nadzwyczajnych kapituły kolegiaty janowskiej. ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dz. III, nr 3, t. I i t. II.

⁹⁹ ADS, tamże, t. I. Odpis protokołu posiedzenia IV z 29 grudnia 1925 r., k. 61.

¹⁰⁰ ADS, tamże, Odpis protokołu posiedzenia V z 25 maja 1925 r., k. 68 v.

aparatu, składającego się z ornatu z rekwizytami, 4 kap i 4 dalmatyk i gremiału i jako zadatek pozwolono mu użyć sumy 722 zł 60 gr., przypadającej jako składka miesięczna kapituły za m. czerwiec r.b. Reszta będzie pokryta z posiadanego przez kapitułę funduszu. Upoważniono X. Grabowskiego do nabycia trzech alb i piętnastu humerałów oraz 100 świec półwoskowych w ciągu roku¹⁰¹. W kolejnych latach kapituła ufundowała także wiele innych paramentów kościelnych. Jak pisze ks. L. Balicki: „z chwilą, gdy uposażenie członków kapituły wzrosło podwójnie, postanowiono na posiedzeniu 28 IV 1927 r. podnieść wkład do wspólnej kasy z 20% do 25%. Zatrudnieni w kurii dalej płacili tylko 10% od pensji miesięcznej. Zebraną w ten sposób sumę postanowiono dzielić następująco: 2/5 stanowić ma fundusz na restaurację kolegiaty; 2/5 przeznaczona się na odbudowę spalonego gmachu seminarium w Janowie; 1/5 to fundusz rezerwowany na wydatki bieżące¹⁰². Od 1930 r. postanowiono, że część przeznaczona dotychczas na seminarium stanowiła fundusz zapomogowy, lokowany w walorach publicznych. By nie naruszać wkładu, dysponowano jedynie odsetkami¹⁰³.

Wiadomo, że kapituła złożyła ofiary na:

- dom dla Nuncjatury Apostolskiej w Warszawie (w 1924 r.),
- wpłatę na KUL w wysokości 2000 zł,
- w 1928 r. kapituła ufundowała „nastawę ołtarzową (ołtarz wielki)” do katedry siedleckiej na dziesięciolecie wskrzeszenia diecezji¹⁰⁴,
- dom Akcji Katolickiej w Siedlcach w 1932 r.¹⁰⁵,
- dała pożyczkę na potrzeby diecezji.

Członkowie obu kapituł diecezjalnych w uroczystych strojach uczestniczyli w najważniejszych wydarzeniach wskrzeszonej diecezji podlaskiej, m. in. w sprowadzeniu do Kodnia obrazu Matki Boskiej Kodeńskiej, przechowywanego od II połowy XIX w. najpierw w Częstochowie, a później w Warszawie¹⁰⁶. W nocy z 4 na 5 lipca 1927 r. obraz umieszczono w dawnym Pałacu Ogińskich, w kaplicy Mniejszego Seminarium Duchownego, tj. w budynku obecnego Rektoratu Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego. 10 lipca obraz procesyjnie przeprowadzono do katedry. Tu znajdował się on aż do 18 sierpnia, kiedy to około 100 kapłanów i ponad 50 tysięcy wiernych odprowadziło go do Zbuczyna. Następnie hołd Marii oddawano w innych kościołach diecezji, m. in. w: Krzesku, Międzyrzeczu, Białej Podlaskiej¹⁰⁷, Horbowie i Terespolu. Do Kodnia obraz dotarł dopiero 3 września¹⁰⁸. 4 września odbyła się tam uroczysta suma, kończąca uroczystości, związane z powrotem

¹⁰¹ ADS, tamże, Odpis protokołu posiedzenia XIII z 10 czerwca 1930 r., k. 131.

¹⁰² Cyt. za: L. Balicki, dz. cyt., s. 62. Szerzej w: ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dz. III, nr 3, t. I. Odpis protokołu posiedzenia VII z 28 kwietnia 1927 r., k. 97.

¹⁰³ L. Balicki, dz. cyt., s. 62.

¹⁰⁴ ADS, AO, Kapituła Kolegiaty Janowskiej, Lit. K, Dz. III, nr 3, t. I. Odpis protokołu posiedzenia XI z 21 maja 1929 r., k. 114.

¹⁰⁵ ADS, tamże, Odpis protokołu nadzwyczajnej sesji Kapituły z 1 lipca 1932 r. k. 159.

¹⁰⁶ ADS, AO, Przeniesienie obrazu Matki Boskiej Kodeńskiej, Lit. P, Dz. III, nr 15, t. I. *Dekret z 4 IX 1927 r. w sprawie obrazu M. B. Kodeńskiej*, „WDP”, 1927, nr 9 s. 300–302; M. Stefanowski, *Cudowny Obraz Matki Boskiej Kodeńskiej w Siedlcach*, „WDP”, 1927, nr 8, s. 252; Z. Młynarski, *Sanktuarium Maryjne w Kodniu*, Rzym 1977, s. 8–12; tenże, *Sanktuarium Królowej Podlasia w Kodniu*, Rzym–Siedlce 1980, s. 16–20.

¹⁰⁷ *Cudowny obraz Matki Boskiej w powrocie do Kodnia z Białej Podlaskiej*, „Podlasiak”, 1927, nr 35–36, s. 2–4.

¹⁰⁸ *Przeniesienie obrazu M. B. Kodeńskiej z Siedlec do Kodnia*, „WDP”, 1927, nr 9 s. 306–347; *Komitet w sprawie obrazu*, „WDP”, 1927, nr 7, s. 240; *List pasterski z 9 VII 1927 r.*, „WDP”, 1927, nr 9, s. 233–239. Zob. też: J. Geresz, *Kodeńska Pani*, Międzyrzec Podlaski 1999, s. 59–66 oraz T. Krzesik OMI, *Skazana na wygnanie. Dzieje Kodnia i Sanktuarium*, Kodeń–Lublin 2002, s. 9–25.

obrazu¹⁰⁹. Kilka dni później, 16 września w Siedlcach miała miejsce kolejna wielka uroczystość religijna. Do miasta przybył wizerunek Matki Boskiej Leśniańskiej, przechowywany dotychczas w Łomży. Umieszczono go najpierw w kaplicy seminarystycznej, a 17 września przeniesiono do katedry¹¹⁰. W dniach 22–25 września z Siedlec obaj biskupi podlascy wraz z członkami kapituł i tłumem wiernych pieszo przenieśli cudowny obraz do Leśnej, zatrzymując się w parafiach leżących na trasie pochodu na dziękczynne nabożeństwa. W uroczystościach tych brało udział około 30 tysięcy osób¹¹¹.

W celu pogłębienia życia religijnego i rozszerzenia kultu Eucharystii oraz jako dziękczynienie Bogu za 10 lat istnienia wskrzeszonej diecezji, biskup ordynariusz zorganizował w Siedlcach Diecezjalny Kongres Eucharystyczny, który odbył się w dniach 28–30 czerwca 1929 r.¹¹² Uczestniczyli w nim, m. in.: arcybiskup wileński Romuald Jałbrzykowski oraz biskupi piński – Zygmunt Łoziński i łomżyński – Stanisław Łukomski. Na zakończenie kongresu przybył z Warszawy ks. kardynał Aleksander Kakowski, metropolita warszawski¹¹³.

Członkowie obu kapituł uczestniczyli również w przygotowaniach i uświetniali uroczystości pogrzebowe biskupa Henryka Przeździeckiego, zmarłego 9 maja 1939 r. podczas wizytacji parafii Ortel Królewski. Uroczysty pogrzeb ordynariusza podlaskiego odbył się 15 maja 1939 r. w Siedlcach¹¹⁴. Mszę św. pogrzebową celebrował, a następnie przewodniczył obrzędowi pogrzebowym i złożeniu zwłok do grobowca, znajdującego się w podziemiach katedry siedleckiej, kardynał August Hlond, prymas Polski w asyście biskupów: Adolfa Szelażka – ordynariusza diecezji łuckiej, Stanisława Łukomskiego – ordynariusza diecezji łomżyńskiej, Teodora Kubiny – ordynariusza diecezji częstochowskiej, Włodzimierza Jasińskiego – ordynariusza diecezji łódzkiej, Stanisława Adamskiego – ordynariusza diecezji katowickiej, Kazimierza Bukraby – ordynariusza diecezji pińskiej, Franciszka Barda – ordynariusza diecezji przemyskiej, Mikołaja Czarneckiego – wizytatora apostolskiego dla obrządku wschodnio-bizantyjskiego w Polsce, Czesława Kaczmarka – ordynariusza diecezji kieleckiej, Karola Niemiry – sufragana diecezji pińskiej, Władysława Goralą – sufragana diecezji lubelskiej, Józefa Gawliny – biskupa polowego WP oraz Czesława Sokołowskiego – sufragana siedleckiego.

Jego pogrzeb był ogromną manifestacją: kapłanów, diecezjan i przedstawicieli różnych wyznań. Uroczystości pogrzebowe zmarłego biskupa wspólnie z kapłanami diecezjalnymi przygotował Obywatelski Komitet na czele ze: Stanisławem Gulińskim – starostą siedleckim, Sławomirem Łaguną –prezydentem miasta, Stanisławem Zdanowskim – wiceprezydentem. Przygotowaniem kaplicy żałobnej w domu biskupim kierował Marcin Hora

¹⁰⁹ *Kazanie biskupa podlaskiego wygłoszone dnia 4 IX 1927 r. w Kodniu na uroczystej sumie kończącej uroczystości powrotu do Kodnia Cudownego Obrazu Matki Boskiej*, „WDP”, 1927, nr 9, s. 340–341.

¹¹⁰ *Dekret o obrazie M. B. Leśniańskiej z 17 VI 1927 r.*, „WDP”, 1927, nr 8, s. 253–259; *List pasterski z 10 VIII 1927 r.*, „WDP”, 1927, nr 9, s. 260–261; *Powrót obrazu do Leśnej*, „WDP”, 1927, nr 9, s. 366–382.

¹¹¹ O. Aleksander, Paulin, *Powrót cudownego obrazu Matki Bożej do Leśnej na Podlasiu. (Z racji 250-letniego jubileuszu zjawienia się cudownego obrazu 1683–1933)*, Częstochowa 1933, s. 128–141.

¹¹² ADS, AO, Kongres Eucharystyczny w Siedlcach w 1929 r. Lit. K, Dz. III, nr 22, t. I–IV; *Kongres eucharystyczny*, „WDP”, 1929, nr 5–6, s. 107–113; B. Błoński, dz. cyt., s. 161.

¹¹³ P. Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 323–328.

¹¹⁴ ADS, AO, Pogrzeb Biskupa dra Henryka Przeździeckiego, Lit. P, Dz. X, nr 9, t. I, bnk; Archiwum Parafii Katedralnej w Siedlcach, *Inwentarz fundii instructi Kościoła Katedralnego w Siedlcach 1939*, k. 18. *W hołdzie śp. Biskupowi Henrykowi Przeździeckiemu*, „WDP”, 1939, nr 6, s. 203–205; *Siedlce odpłaciły sercem godnie składając ostatni hołd swemu Biskupowi*, „Głos Podlaski”, nr 21 z 21 maja 1939 r., s. 268. Zob. też: R. Dmowski, *Wizyty Prymasa Polski, kard. Augusta Hlonda w diecezji podlaskiej*, „SzP”, Siedlce 2002, s. 208.

– komendant Straży Pożarnej, nad porządkiem uroczystości czuwał Franciszek Jaczewski – nadkomisarz Policji Państwowej. W pogrzebie ordynariusza podlaskiego wzięło udział prawie 20 tysięcy wiernych z całej diecezji, ponad 250 kapłanów podlaskich. Przybyli delegaci wszystkich stowarzyszeń katolickich z diecezji podlaskiej, przedstawiciele organizacji społecznych, zawodowych i religijnych, obecni byli delegaci kapituł z licznych diecezji kraju i kilkunastu biskupów, a także przedstawiciele władz państwowych i samorządowych oraz: kolejarze, wojsko, policja i straże pożarne.

Reasumując, należy stwierdzić, że bp Henryk Przeździecki niezwykle szybko podjął decyzję o utworzeniu kapituły katedralnej, a później w momencie przeniesienia stolicy diecezji podlaskiej z Janowa Podlaskiego do Siedlec zadbał o to, by w Janowie powstała kapituła kolegiacka.

Członkowie obu kapituł, jak scharakteryzowano powyżej, nie tylko uświetniali swą obecnością uroczystości diecezjalne, ale ściśle współpracowali z biskupem w budowie diecezji podlaskiej niemal od podstaw, pracując przede wszystkim w Kurii diecezjalnej, Sądzie Biskupim, Wyższym Seminarium Duchownym i w innych ważnych dla sprawnego funkcjonowania diecezji instytucjach. Warto zaznaczyć jednak, że biskup poprzez nominacje kanoniczne honorował dokonania nie tylko pracowników instytucji diecezjalnych, ale włączał do tego grona również i innych szczególnie zasłużonych kapłanów diecezjalnych, pilnując jednak, by liczba kanoników była zawsze stała.

Niezwykle trafnym pomysłem biskupa, który sprawdził się w praktyce, choć przez lata wywoływał sporo niepoehlebnych dla hierarchy podlaskiego komentarzy lokalnego duchowieństwa¹¹⁵, było ściągnięcie do diecezji podlaskiej swych byłych współpracowników z archidiecezji warszawskiej, nota bene szybko mianowanych członkami kapituł diecezjalnych. Przybyli wówczas, m. in. ks. Jan Grabowski, ks. Marian Stefanowski, ks. Julian Ryster, a później, jako biskup sufragan, ks. Czesław Sokołowski. Ich kompetencje i oddanie diecezji, w skład duchowieństwa której zostali włączeni, pozwoliły na sprawne zorganizowanie struktur diecezjalnych na południowym Podlasiu.

¹¹⁵ Szerzej w: A. E. Olędzki, *Wzmianki* (maszynopis), ADS, Akta parafii katedralnej, Dz. IV, Lit. K, nr 11, t. I. s. 9.